Цісецький О.Є.

Тернопільська академія народного господарства

Сучасні міграційні процеси у Хмельницькій області

Важливе значення для розвитку будь-якої області мають внутрішні міграції населення, тобто міграції, які відбуваються між окремими її частинами чи населеними пунктами.

Залежно від тривалості переміщення населення виділяють стаціонарну (безповоротну) міграцію (переміщення на постійне або довгострокове місце проживання) і тимчасові міграції, для яких характерне тимчасове (сезонне) територіальне переміщення мігрантів. Залежно від причин, що їх зумовлюють, виділяють економічну сезонну міграцію (необхідність забезпечити робочою силою певні галузі господарства на період сезонного збільшення робіт), і соціально-культурну сезонну міграцію (поїздки на навчання, лікування, відпочинок, туризм).

За останні роки спостерігається зростання сезонних мігрантів. Це пов'язано з тим, що внаслідок економічної кризи переважна більшість промислових і сільськогосподарських підприємств не працюють або працюють не на повну потужність. В результаті цього вивільняється велика кількість людей, які намагаються знайти роботу в різних галузях народного господарства, в тому числі і таких, які мають сезонний характер виробництва. Це, насамперед, стосується сільськогосподарського виробництва, яке має сезонний характер. Сезонні міграції мають внутріобласний і міжобласний характер. Зменшення інтенсивності сезонних міграцій можливе у разі підвищення технологічного рівня сільського господарства, в результаті чого зменшується потреба у трудових ресурсах у сільськогосподарському виробництві. А також необхідно, щоб запрацювали промислові підприємства, які б забезпечили роботою велику кількість працездатного населення.

Маятникова міграція - це регулярне переміщення населення із одного населеного пункту в інший на роботу або навчання без зміни місця проживання. Маятникові міграції зумовлюються невідповідністю між розміщенням виробництва і розселенням населення. Головний напрям цих міграцій із села в місто, із малого міста у велике місто. Найбільші маятникові міграції спостерігаються в приміських районах великих міст.

Маятникові міграції сприяють збалансованому і раціональному використанню трудових ресурсів міських і сільських поселень. Вони впливають на соціальну мобільність населення, на зміну соціальної структури сільського населення, на подолання суттєвих відмінностей між містом і селом.

На перспективу інтенсивність маятникових міграцій в окремо взятій області буде зростати. Цей процес буде зумовлений тим, що з розвитком ринкових відносин в Україні зміниться загальна галузева структура господарства, в якій збільшиться питома вага невиробничої сфери, і особливо сфери послуг. Тоді виникне потреба у трудових ресурсах, і, як правило, молодого і середнього віку. Це і зумовить маятникові міграції, оскільки найбільш активними у міграційному відношенні є особи молодої і середньої вікових груп. Ці процеси будуть відбуватися і на фоні загального піднесення економіки, що призведе до виникнення нових робочих місць, а значить і до інтенсифікації маятникових міграцій.

Внутріобласні переміщення населення не впливають на його загальну чисельність, проте, відіграють значну роль у перерозподілі і формуванні трудових ресурсів області, районів, міст, сіл.

За рахунок внутріобласних постійних міграцій "село-місто" значно зростає чисельність міського населення, збільшується його частка в загальній кількості населення. Як правило, при внутріобласних міграціях найбільше населення осідає в обласному центрі та найбільших містах області.

В 1992 р. більше 30 тис. жителів Хмельницької області покинули попереднє місце і близько 40 тис. чоловік набули в області нове місце проживання. За напрямком потоків їх учасники здійснювали внутріобласні міграції і міграції за межі області.

В Хмельницькій області переважають маятникові міграції в напрямку село-місто. Основною причиною, яка зумовлює такі міграції, є посилений промисловий розвиток міст. Цьому сприяють також недостатній вибір професій на селі, низький рівень механізації виробництва та широке використання фізичної праці в сільському господарстві, недостатнє впровадження нових, прогресивних форм організації і оплати праці в цій галузі, порівняно низький рівень розвитку соціальної сфери в селах та інші.

Збільшення чисельності маятникових мігрантів обумовлює зниження темпів приросту трудових ресурсів у сільській місцевості. Це, насамперед, відбувається тому, що серед мігрантів переважає молодь. Разом з тим, зростають непродуктивні витрати часу, пов'язані з тривалими поїздками, що веде до скорочення вільного часу і викликає транспортну втому.

В області маятникові міграції населення представлені щоденними трудовими, періодичними і епізодичними соціально-побутовими поїздками населення. Спрямовані вони, здебільшого, у міста із сіл і селищ, розташованих вздовж залізниць та автошляхів.

Останніми роками, у зв'язку із простоями промислових підприємств та транспортними проблемами, маятникова рухливість населення області зменшилась. Впровадження нових форм господарювання в місті і на селі сприятиме скороченню зайнятих у промисловості і збільшенню їх у сфері обслуговування, росту значення маятникових трудових і соціально-побутових поїздок.

Міграційні процеси сприяють зростанню міського населення області і відпливу мешканців із сіл, чим ще більше ускладнюють демографічну ситуацію в них. Так у 1989-1992 рр. міські населені пункти "придбали" за рахунок міграцій приблизно 29 тис. чол. (72% з них припадає на міста Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Славуту, Шепетівку, Нетішин і Старокостянтинів. Сільські ж населені пункти втратили за цей час більше 22 тис. жителів. Найбільший відплив сільського населення мали ті райони, де знаходяться вказані вище міста, а також Ізяславський, Красилівський, Волочиський. Міграційний приріст в області за вказаний період становив +6466 чоловік.

Однак, у 1994-95 роках спостерігалися процеси, що кардинально відрізнялися від тих, які були у 1989-92 роках. Так загальна чисельність населення області зменшилася за ці роки на 16,7 тис. чол. Міграційний приріст по області становив 2777 чол., що в 3,3 рази нижче, ніж міграційний приріст з 1989 по 1992 роки. Міграційний приріст у містах у 1994-95 роках становив 626 чоловік, у селах -2151 чоловік. Позитивний міграційний приріст мали лише міста Хмельницький і Нетішин, а серед районів - лише Дунаєвецький.

Наведені вище дані свідчать про те, що за останні роки значно зросла міграційна активність населення Хмельницької області, вона є високою в усіх її районах. Зберігається тенденція у напрямках міграційних потоків - "село-місто". Одночасно зросла міграційна активність жителів міст, які переїжджають в інші міста і села області, а також за її межі.

Міграційні переміщення населення в напрямі місто-село, як правило, не значні. У таких міграціях беруть участь, насамперед, кваліфіковані працівники різних галузей, які розвиваються у сільській місцевості: сільське господарство, освіта, культура, охорона здоров'я, торгівля, переробна промисловість, сфера послуг. Вони характеризуються значно меншими віддалями, меншою тривалістю поїздок, ніж переміщення людей у напрямі село-місто.

Внутрішні міграційні процеси значною мірою впливають на формування статево-вікової структури населення міст і сіл. Оскільки в області переважають напрямки міграцій село-місто, а основну частку мігрантів становлять люди у молодому, працездатному віці, то за рахунок цього в містах збільшується частка осіб молодших вікових груп, а натомість в селах збільшується частка осіб старших вікових груп.

Внутрішні міграції мають місце у будь-якій країні світу. Але, щоб вони не завдали шкоди господарству країни, їх потрібно контролювати з боку владних структур за допомогою економічних важелів. Такі заходи потрібно проводити комплексно в різних напрямках: покращувати соціально-побутові умови в сільській місцевості, створювати умови для перекваліфікації і здобуття нових сучасних професій тощо. Такі заходи сприятимуть комплексному розвитку усіх населених пунктів, зменшать інтенсивність міграційних процесів, скоротять відстані для маятникових міграцій.